

Předkládaná práce „Průmyslové dědictví: vybrané staré průmyslové objekty v Praze a způsoby jejich nového využití“ splňuje kriteria kladená na bakalářské práce: jedná se o (zejména v úvodu) celkem čtivě napsaný odborný text, jenž sice obsahuje formální i argumentační nedostatky, ovšem nikoli v míře, která by bránila samotnému obhájení dané práce.

Text jsem otevřel s chutí, navnaděn poměrně slibně znějícím názvem a s chutí jsem též přečetl velmi čtivě, poutavě a sebevědomě napsaný úvod, který považuji za nejsilnější článek celé práce. Líbí se mi, že se autor nebojí psát v první osobě jednotného čísla (tolik stále ještě zatracované v českých sociálních vědách), že se nebojí explicitně zaujmout stanovisko, oceňuji způsob, jakým svou osobu, svou pozici, své preference a své názory vpletl do textu jako právě své osobní a nikoli autoritativně neosobní (jak by tomu dozajista bylo při použití první osoby čísla množného), jak tedy nenásilně (místy se mi však zdá, že zřejmě nezáměrně či alespoň nereflktovaně) naplňuje ideál psaní a tedy i odborné vědecké práce a vědění jakožto situovaného, ne-objektivního. Součástí úvodu je i představení základní literatury (zejména historické), z níž autor dále v textu vychází a (spíše vágní) vymezení záměru celé práce.

Hlavním cílem autora v dané práci je na základě vybraných příkladů z Prahy diskutovat možnosti a způsoby (znovu)využití průmyslových staveb. Autor chápe průmyslovou stavbu jako „sociální, ekonomickou, technologickou i uměleckou památku lidské historie“, jako „výraz doby“; z tohoto důvodu se celkem pečlivě snaží zasadit vybrané příklady do historického kontextu, ukázat, jak dané stavby organicky vrostly do prostředí, jež je obklopuje, jak se staly konstitutivními prvky genia daného loci. Toto zasazení však pro autora nepředstavuje výchozí bod dalších úvah či odborného snažení, ale, bohužel, vlastně cíl. Je to škoda, neboť témat, ke kterým by se dalo z takto načrtnuté „historie“ míst postoupit není málo – od vztahu post-industriální společnosti ke své industriální minulosti, přes otázky, jak vzniká a ustavuje se genius loci, či čím mohou být industriální památky specifické pro promýšlení konceptu ducha místa, až po konkrétní výzkum vztahu obyvatel k danému místu, to vše na pozadí proměn, demolic, opouštění či konverzí průmyslových staveb. Autor se však, bohužel, spokojil s cílem mnohem skromnějším, a celá práce tak, zdá se mi, skončila tam, kde měla začít – u kompilativního vypsání historie jednotlivých lokalit, v nichž se autorem vybrané průmyslové objekty nacházejí.

Již samotný úvod obsahuje nedostatky, jež jsou charakteristické pro celou práci a jež se v průběhu dalšího textu, který navíc postrádá živost i zajímavost úvodu, dále kupí a prohubují. Na textu mi vadí zejména autorova mnohostranná nedůslednost, počínající u formálních náležitostí, jdoucí přes (ne)zacházení se zdroji a problematické (ne)odkazování na ně, až po rovinu argumentační.

První strana celé práce je v tomto směru symptomatická. Autor se vymezuje vůči práci britského fenomenologického geografa Tima Edensora, jenž se již mnoho let věnuje studiu rozpadlých a opuštěných industriálních staveb a je velkým zastáncem přístupu k nim, jež by se dal charakterizovat „nechme je být, jak jsou, vždyť jejich společenská funkce i život se změnily, jsou plné neuspořádanosti, jiného „života“, jsou mimo kategorie městského řádu a kontroly a tím mohou být pro městského člověka úlevným prostorem – jiným, dobrodružným – a pro společenské vědce vhodným výchozím bodem pro kritické uchopení a promýšlení současné společnosti, městského prostoru apod.“. Autor se vůči Edensorovi (který podle něj „oslavuje rabování a ničení“ průmyslových objektů, což mi osobně připadá jako nepochopení či přinejmenším dezinterpretace) vymezuje prostřednictvím tvrzení, že „městská krajina byla již v antice vnímána jako místo řádu a uhlazenosti v protikladu k okolnímu divokému a neuspořádanému světu. Představy řádu a regulace jsou tedy základem filosofie města a také nutnou podmínkou koordinace života společnosti ve městě“ (str.1). Jako čtenář rozumím argumentačnímu sporu, který se zde načrtává mezi Edensorem a autorem (rozumím střetu

jejich světonázorů), rozumím autorově postoji i směru, kterým chce svou argumentaci vést, ovšem musím se na tomto místě ptát: „Odkud autor bere jistotu, s kterou toto tvrzení píše, odkud vzal svou znalost o antice a o filosofii městského prostoru jako řádu?“, jinými slovy o co opírá svou argumentaci, kde je nějaký odkaz na literaturu, na zdroje! Bez nich stojí celá autorova argumentace na vodě, je pouhým rétorickým tvrzením, jaké je možné použít v novinovém článku, nikoli však v odborné práci.

Kdyby se jednalo o jediné místo, kde na povrch vyplave takováto nedůslednost, dalo by se to považovat za pouhou nedůslednost místní a okamžitou, ovšem takovýchto míst je v textu bohužel relativně mnoho a odtud plyne moje výtku o nedůslednosti jako hlavním charakteristickým rysu a zásadním nedostatkem celé práce, a to jak v rovině argumentace a teorie, tak v rovině práce s historickou literaturou a tvrzeními, i v rovině formální.

Co se týče autorova psaní historie a faktografie, několik příkladů za všechny: druhý odstavec na straně 11 popisující vznik a vývoj pražské průmyslové oblasti – bez citace; poznámka 18 na straně 13 o čtvrtích s oficiálním statusem předměstí – bez citace; třetí odstavec na straně 14 o proměnách dopravní infrastruktury v Praze – bez citace; pokud autor čerpá z nějaké publikace průběžně, měl to v úvodu kapitoly explicitně napsat a odkázat na ni, pokud čerpá ze své hluboké erudice, přesto by ji měl v rámci odborného textu podložit literaturou – ostrávkovanými odkazy – a nabídnout tak čtenáři možnost (či alespoň pocit možnosti) se o uvedených tvrzeních přesvědčit, dohledat si je, odpíchnout se od nich například k dalšímu bádání. Já netvrdím, že je jednoduché napsat text ve stylu příběhu historického vývoje nějaké oblasti, ani netvrdím, že autor tento příběh vypráví fakticky nesprávně, jen mě udivuje nedůslednost použití odborné literatury, jež má tento příběh podpírat před kritickým zrakem ostatních odborníků (a čtenářů).

U těchto historických tvrzení by se autor mohl – pro mě však nepřesvědčivě – hájit třeba tím, že v úvodu rozebírá literaturu, z které bude v práci čerpat, a kterou tedy v rámci textu považuje za samozřejmou. Co ovšem tvrzení v rovině deklarativní (ani se snad nejedná o argumentaci), jako na straně 15: „Mnoho lidí ještě dnes stále odmítá uznat, že [průmyslové objekty] jsou součástí kulturního dědictví, dokonce, že něco takového jako kulturní dědictví vůbec existuje.“ Kde se v autorovi bere jistota, s kterou pronáší takovéto soudy (a to odhlédneme od faktické náplně toho tvrzení). Či na straně 17 autor například tvrdí, že „přes všechnu ... snahu ještě jsou průmyslové památky na okraji odborného i veřejného zájmu.“ A já se opět jako čtenář musím ptát, odkud to autor ví?! O jaké odbornosti, o jaké veřejnosti se tu mluví? Z jaké pozice se tady mluví? Z pozice Mariana Svobody, stavaře a bakalářského studenta se zájmem o industriální památky, nebo z pozice neosobního autora vynášejícího jednoznačné, autoritativní soudy?

Čímž se dostávám k rovině argumentační, o které se podle mne už ani nedá říci, že by byla nedůsledná, neboť argumentace v podstatě v práci chybí zcela. Autorovým záměrem je, jak říká v úvodu i závěru, ukázat, že konverze je „nejživotnější“ způsob naložení s průmyslovou památkou, že je to tedy způsob nejlepší, který by se měl preferovat. Jako čtenář (který se pokusil být nezaujatý) musím konstatovat, že nejen, že mě autor o ničem takovém nepřesvědčil, on se o to v podstatě ani nepokusil. Stále a průběžně sice opakuje, že konverze je nejlepší, ničím, kromě velmi vágních tvrzení, svůj názor však nepodkládá. Nepřesvědčilo mě tvrzení ze strany 19, že „ve světě i u nás se v praxi potvrzuje, že životaschopnějším způsobem využití průmyslových objektů je dát jim nové využití, než z nich učinit muzea.“ Nejen, že autor opět vaří z vody (naskytá se stará dobrá otázka, „odkud to autor ví?“), on se ani nijak nesnaží čtenáři vysvětlit, co vlastně tou „životností“, „životností“ či „životaschopností“ stavby, památky, místa myslí. Zdá se, že tím nemyslí živost, jakou popisuje Tim Edensor, neboť na straně 21 píše: „Zatím nejšmutnějším přístupem je opuštění objektu – místa a ponechání „ladem“ tzv. „brownfield“.“ Jakou živost, v čem spočívá, jak se ustavuje? To jsou

otázky, které by, pokud by se jim autor alespoň okrajově věnoval, posunuly práci do podstatně zajímavější a hodnotnější roviny.

Kdyby autor na začátku nepřiznal svou znalost Tima Edensora, na tomto místě bych jej odkázal právě na Edensorovy texty, v nichž Edensor ukazuje velmi přesvědčivě, že brownfield je plně života, činnosti, dění, aktivity (od dětí hrajících si v ruinách, přes milence, sprejery, bezdomovce, narkomany, pejskaře venčící své miláčky, fotografy, geografy, biology, ekology, filmaře atd. atd.). Ale autor Edensora zná, chce se vůči němu vymezit a přes to tvrdí, aniž by to ovšem čímkoli doložil, aniž by se jakkoli pokusil svou pozici vyargumentovat, že brownfield je „mrtvý“, zatímco konvertovaná továrna je „živá“. Tato nedůslednost (nebo se jedná o neochotu či rezignaci?) v argumentaci vede pak k poněkud absurdním tvrzením, jež nejsou opřena o nic víc, než autorovy (navíc ještě NEREFLEKTOVANÉ) dojmy. A tak po vypovězení historického příběhu podniku Praga v Libni a konstatování, že továrna podlehla demolici, a na místě vyrostla multifunkční Sazka Aréna, autor píše: „místo tedy zůstalo živé a zapojilo se do městských sítí, ovšem jiným způsobem [Tim Edensor by na tomto místě poznamenal, že brownfield je také zapojen do městských sítí, ovšem jiným způsobem]. Na místo prostoru celodenní práce, kvůli kterému se zde lidé usazovali i natrvalo, zde vyrostlo místo dočasné zábavy, kam lidé přijdou a za pár hodin zase odejdou“ (str. 27). A já se opět musím ptát, v čem je tedy problém se zbouráním továrny Praga? Místo žije, jinak sice, ale žije, není zde (autorem odmítaný) brownfield. Pokud je konverze lepší než demolice, pak otázka „proč“ nejen, že není zodpovězena, ona ani není (v celé práci) explicitně položena.

Je snad odpovědí autorův odkaz na Cesara Brandiho a snaha uplatnit v oblasti průmyslového dědictví jeho názory a přístupy o restaurování, kulturní, historické a estetické hodnotě uměleckých děl? Pokud ano, pak autor, bohužel, opět zůstává v deklarativní rovině a ani se nesnaží čtenáři vysvětlit, proč by vlastně měl být průmyslový objekt chápán jako památka, jako součást kulturního dědictví. Tvrzení, že „[průmyslové stavby] mají také bezesporu hodnotu historickou – vypovídají o době a společnosti,“ (str. 17) mi nepřijde (ačkoli s ním souhlasím) jako přesvědčivý argument, dokonce ani jako náznak argumentu. Možnou reakcí je prostě tvrzení, že nemají. Skutečnost, že autor považuje hodnotu průmyslových staveb minulosti za něco samozřejmého, opět ukazuje nereflexivnost jeho vlastní práce a nedůslednost při promyšlení a psaní odborného textu. A přitom se právě zde otevírá další z témat, jehož promyšlení by podstatně zvýšilo ambice i kvalitu předkládané bakalářské práce: pro koho jsou průmyslové objekty hodnotné a proč, proč současná společnost na architektonické stavby hledí jako na zhmotnění minulosti, proč pro nás tyto stavby mají hodnotu, kde se tato hodnota (v nás) bere, čím to je, že to, co lidem před 40 lety přišlo špinavé, bezcenné a hnusné, je dnes snaha chránit a lidem to připadá krásné či zajímavé, apod. Ještě jeden příklad nedůslednosti a vlastně manipulace se čtenářem, manipulace, jež, zdá se mi, nahrazuje chybějící argumentaci ve prospěch autorova názoru na konverze. V části věnované konverzi bývalé tramvajové vozovny v Karlíně na předváděcí místo a prodejnu automobilů Mercedes-Benz autor tvrdí, že „námi zmíněná vozovna Karlín dnes slouží jako prodejna automobilů, podařilo se jí tedy poměrně úspěšně a aktivně zapojit do okolního prostoru a její showroom přiláká do Karlína jistě více lidí, než bývalá vozovna tramvajů.“ Toto tvrzení je naprosto absurdní a mohlo by sloužit jako metafora pro celou práci – obráží se v něm neschopnost (nechuť, nedůslednost?) argumentace vlastní pozice a z ní vyplývající křečovitá manipulace s tvrzeními, jež mají čtenáře nasměrovat a pokoutně, potajmu přivést na autorovu stranu. Měří-li se živost místa množstvím lidí, které do něj přijde, pak je Sazka Arena podstatně živějším místem a tedy i úspěšnějším přístupem k nakládání s opuštěným průmyslovým místem. Měří-li se živost místa rozrůzněností lidí, kteří do něj přicházejí, pak i muzeum v Bubenečské čistírně je dozajista úspěšnějším řešením, než showroom firmy Mercedes Benz. (Dá se vůbec nějak živost míst obecně, potažmo jednotlivých řešení

nakládání s průmyslovými stavbami, porovnat? Co je třeba promyslet, než takový soud můžeme vynést? A jak takový soud můžeme vynést? Takto autoritativně?) Bez chuti a snahy promyšlet a argumentovat je autorova snaha předem odsouzena k zániku a čtenář se najednou ocitá v odborném textu, který mu, kromě pár historických faktů a tvrdohlavě opakovaného tvrzení o konverzi jako nejlepší možné variantě, nemůže přinést nic nového, ani zajímavého.

Argumentace celé práce je vedena na rovině jednoznačných tvrzení, která z mocenské pozice autora (podpořené nedůsledným citováním a odkazováním na zdroje tvrzení) čtenáři v zásadě nutí určitý pohled. To, co jsem chválil a co se mi líbí v úvodu práce, totiž jistý náznak „positionality“ autora (sebe-reflexivní psaní), v samotném těle práce naprosto vymizí, a to dokonce do té míry, že dochází i ke změně stylu – z ich formy jednotného čísla autor najednou, pro mě zcela nepochopitelně, přejde do množného čísla, do oné neosobní autorské mocenské pozice „my“ (viz. „námi zmíněná vozovna“ v předchozí ukázce), v které (a je toto další ukázka nedůslednosti?) občas ještě problesknou dozvuky onoho „já“ z úvodu (a k němuž se autor vrátí zpět v závěru). V nejednotném nevyváženém stylu psaní se tak obráží nevyváženost a nedůslednost celé práce.

Předkládaná práce má pojednávat o zasazení daných staveb do socio-technicko-historického kontextu, ale zároveň) a v úvodu jsem získal dojem, že hlavně a především) též o různých současných přístupech k těmto „vysloužilým“ stavbám (viz. str.8). V samotné práci je však současným přístupům věnováno neskonale méně, než onomu historickému (kompilativnímu) kontextu: na konci několikastránkového výčtu historie lokality jsou to zpravidla jeden až dva odstavce o současném stavu dané stavby. Jako by autor nevěděl, jak k problematice současného využití a její reflexi přistoupit. Přitom, jak sám píše, všechna tato místa osobně navštívil. Proč tedy vůbec nepracuje s vlastní zkušeností těchto míst a její reflexí? Dalším ze způsobů jak práci vylepšit by bylo do textu vetkat vlastní pozorování, vlastní dojmy, vlastní zkušenosti. Možná, že kdyby autor zkusil v rámci přípravy psaní své práce vstoupit do onoho „showroomu“, že by prostřednictvím reflexe dané zkušenosti nedospíval k tak mocenským-leč-na-vodě-stojícím tvrzením. Zároveň by, na rovině psaní, nesklouzl z celkem zajímavého a čtivého osobního stylu do stylu relativně nudného a nezajímavého, zaměřeného pouze a jenom na kompilativně pojatou historii.

Co se týče formální stránky práce, opět jsem jako čtenář musel čelit podivuhodně nevysvětlitelné nedůslednosti. Nerozumím tomu, proč autor v úvodu cituje odbornou literaturu harvardským stylem (tj. přímo do textu ve formátu (Autor 1900)), aby pak v samotném těle práce tento styl opustil a začal citovat do poznámek pod čarou, nota bene opět nedůsledně. Příkladem nedůsledného citování do poznámek pod čarou budiž poznámka 132, kde autor cituje článek Sys 2007 a zcela nelogicky vypíše i časopis a číslo (ačkoli toto jinde, kromě poznámky 130 a 131) nedělá – je snad třeba časopisy v rámci textu citovat jinak než knihy a sborníky, když úplnou citaci čtenář může nalézt v pořádku v seznamu literatury? Posledním příkladem autorovy nedůslednosti budiž kniha, která v seznamu literatury chybí zcela (Musil 2002). Autor na ni poprvé odkazuje pouze v rámci textu poznámky pod čarou 12 a (celkem) správně ji do seznamu literatury nezařadil. Nicméně na další straně již na knihu odkazuje přímo z hlavního textu, a proto kniha v seznamu být zařazena musí. Samozřejmě, že se jedná o nicotné a nijak důležité či tragické přehlédnutí, jenž ale na druhou stranu opět odkazuje k jisté nedůslednosti autorovy práce.

Co se týče hodnocení předkládané práce, jsem poněkud na rozpacích. Za prací je cítit autorovo zaujetí problematikou a je za ní vidět odvedená práce – zejména kompilační práce s historiografickou (faktografickou) literaturou. I přes všechny nedostatky autor ukazuje, že ví (nebo alespoň tuší), jak má vypadat odborný text (i když ze žánru odborného textu či odborné eseje často sklouzává spíše do novinářského či popularizačního stylu, měl-li bych to nějak charakterizovat, a příliš ideál odborného textu nenaplnuje), a ví, jak se cituje odborná literatura. S ohledem na úvod, jež se mi opravdu (i přes zmíněné výtky) v celku líbí, ovšem

těž s ohledem na výše uvedené nedostatky, z nichž zejména absence jakékoli argumentace a nedůsledné citování použitých zdrojů mi připadají zásadní, bych práci navrhl slabou dvojku, tj. dvojku na spodní hranici.

Msc Petr Gibas

11. 3. 2009